

Selvsagt – kvinner i politiske maktposisjoner - Sammendrag

Med prosjektet "Selvsagt – kvinner i politiske maktposisjoner" har KS og de politiske partiene på nasjonalt nivå startet et langsiktig arbeid for å sikre en jevnere balanse blant kvinner og menn i kommunalpolitiske maktposisjoner, som ordfører, varaordfører, gruppeleder og utvalgsleder. Målsettingen er maksimum 60 prosent menn og minst 40 prosent kvinner i politiske lederposisjoner innen 2012. Bakgrunnen for prosjektet er den skjeve fordelingen av kvinner og menn i slike posisjoner.

Kjønnsbalansen i kommunestyrene har økt de siste tretti år fra 15/85 kvinner/menn prosentfordeling i 1975 til 38/62 prosent kvinner/menn i 2007. Kvinners og menns andeler av politiske *lederposisjoner*, eksemplifisert ved fordeling av ordførervervet, har i de samme siste tretti årene endret seg fra 2/98 prosent kvinner/menn til 23/77 prosentfordeling kvinner/menn etter siste kommunevalg. Kvinners andel i begge typer verv, blant folkevalgte og i utvalgte posisjoner, har altså økt, men *forskjellene* mellom kvinners representasjon i kommunestyre og kvinners andel av kommunalpolitiske lederverv opprettholdes gjennom hele perioden, og forblir på knapt 15 prosentpoeng. Spørsmålet er hvilke faktorer som kan bidra til at andelen kvinner og menn blir jevnere også i de høyeste politiske posisjonene i kommune-Norge.

Rekruttering til politikken avhenger av forhold på *etterspørselssida*, dvs. hvor villige partier og velgere er til å nominere og stemme på bestemte kandidat kategorier, men også av faktorer på *tilbudssida*, dvs. hvor interesserte og motiverte potensielle kandidater, i dette tilfellet kvinner, er i å delta. Kort sammenfattet har prosjektet vist at det først og fremst er de politiske partiene som har ansvaret for rekruttering av kvinner og menn til de øverste posisjonene.

Vi skiller ut tre sentrale faser der avgjørelsene tas om hvem som skal få lederposisjonene i kommunepolitikken. Fasene er nominasjonen, valget og konstitueringen, hvor nominasjonsprosessen er den helt avgjørende fasen. Den som får stå på førsteplass på partilista er også den som får tildelt lederposisjoner i de videre prosessene.

Første fase er nominasjonsprosessen som starter med valg og oppnevningen av nominasjonskomité. Komitélederen har stor innflytelse på resultatet av prosessen og på hvordan kjønnsfordelingen blir på toppen av valglista. Lederen av komiteen velges blant partimedlemmer som har lang ansiennitet i partiet, som har bekledd mange verv og som nyter stor tillit. Tradisjonelt er det flest menn som er i "posisjon" til å få oppgaven som leder av nominasjonskomiteen. Kanskje kvinner som har lang fartstid i større grad bør tilby seg å ta vervet som komitéleder? I listeforslaget fra nominasjonskomiteen, og på nominasjonsmøtet fremmes kvinner sjelden som kandidater til den eller de *første* plassene på lista. Vi

har observert at menn gjennomgående foreslår menn til de første plassene, men også kvinner foreslår menn. Bare sjelden foreslås kvinnelige kandidater å rykke fram og helt opp på toppen av partilistene. Dersom disse observasjonene er representative for nominasjonsmøtene må altså kvinners plass på toppen sikres i forslag fra nominasjonskomiteen. Resultatene fra arbeidet i nominasjonskomiteene er at vi finner relativt god kjønnsfordeling på listene sett under ett, men blant toppkandidatene favoriseres menn. På landsbasis var 72 av 100 førstekandidater menn ved siste valg. Denne kjønnsfordelingen forplanter seg videre til topposisjonene i det kommunalpolitiske lederskapet.

Andre fase er valget. Velgerne kan prioritere kandidater gjennom valget, og velgernes rettinger går vanligvis i kvinners disfavør. Det er gjerne de mest synlige og profilerte kandidatene som får velgernes ekstra stemmer, og slike kandidater er ofte menn. Ved de siste valg har den faktiske kvinneandelen, dvs. resultatet fra valget, vært lavere enn forventet kvinneandel, dvs. den andelen kvinner som ville kommet inn dersom partienes listeforslag fikk gjelde, og velgerne ikke rettet listene. Det betyr at partiene må sikre sine kvinnelige kandidater med så vel høy listeplass som stemmetillegg, dersom de ønsker en jevnere kjønnsfordeling i kommunestyrene.

I tredje fase har valgmennda/-komiteen hovedansvaret for konstitueringen etter valget. Nemnda settes sammen av kandidater som står på toppen av partilistene, dvs. at også her får vi en stor overvekt av menn. Valgmennda fordeler posisjoner til partiene, og så fordeler partiene personer i de tildelte posisjoner. Kjønnsfordeling er et tema når det handler om sammensettingen av politiske utvalg og formannskap, fordi kommuneloven sier noe om kjønnsfordeling blant medlemmene i disse organene. Valgmennda vurderer imidlertid ikke kjønnsfordeling i lederposisjonene. De politiske partiene må ta et felles ansvar på andre måter enn tidligere dersom de også skal ta hensyn til kjønnsfordeling i lederposisjonene, dvs. de må tenke nytt om utvelgelsespraksiser til lederposisjonene. Valget i 2011 vil vise hvorvidt partiene er modne for å endre de skjeve kjønnsfordelingene i de lokalpolitiske lederposisjonene.

Vi anbefaler i forbindelse med neste kommunevalg at institusjoner som har som oppgave å fordele posisjoner (som valgmenndene) og å peke ut personer til lokalpolitiske organer (som partienes nominasjonskomiteer) bør ha, og bør overholde, regler som sikrer kjønnsrettferdige fordelinger blant både medlemmer og *ledere*. Det er avgjørende at institusjoner som partienes nominasjonskomiteer og de kommunale valgmennder revurderer sine praksiser og endrer sine tradisjoner dersom disse hemmer en jevnere kjønnsbalanse. Tradisjoner om hvem som er såkalt "selvskrevne" medlemmer til disse organene kan ikke være holdbare, hvis de bryter med det like selvskrevne målet om kjønnsbalanse i lokalpolitiske institusjoner. Vår erfaring tilsier at tradisjoner om de selvskrevne medlemmer og ledere gjør nettopp det; de hemmer etablering av fordelingspraksiser som bidrar til kjønnsbalanse. Dersom partienes nominasjonskomiteer og kommunale valgmennder endrer sine regler og tradisjoner med hensyn til utvelgelse av medlemmer og utnevning av ledere, vil vi få en mer mangfoldig sammensetning av slike organ. Det kan i sin tur resultere i større mangfold av kvinner og menn i lederposisjoner i lokalpolitiske organer.

Til syvende og sist er målet om kjønnsbalanse på lokalpolitiske arenaer et spørsmål om verdier og prioriteringer, og målet skaper dilemmaer i forhold til andre verdier. Partienes nominasjonskomiteer er enerådende med tanke på hvilke verdier de vil legge vekt på i utvelgning av kandidater. Så hvordan forholder det seg når et parti eller et lokallag ikke vurderer kjønnsfordelinger og kjønnsrettferdighet som viktige verdier å strebe etter? Også velgerne gis stor demokratisk frihet i lokalvalg. Kumuleringer er en

demokratisk verdi myndighetene ønsker å hegne om, selv om den går utover kvinnelige kandidater og kjønnsrettferdig representasjon. Dersom velgerne vil ha menn, vil mange hevde at det er velgernes demokratiske rett å få det. Så kan en diskutere om resultatet er demokratisk eller ikke. Og hva med forholdet mellom demokrati som prosess og demokrati som resultat? Er demokratiske prosesser en garanti for demokratiske resultat? Og er et demokratisk resultat viktigere enn prosessene som leder dit? Er kjønnslikestilling først et demokratisk holdbart mål når flertallet er enig i målet? Og flertall i hvilke forsamlinger? I Stortinget, kommunestyret, partiets landsmøte eller lokallaget?

Lokaldemokratiet er likevel ikke bare avhengig av kjønnsrettferdige fordelinger. En må ta hensyn til mange ulike sosiale grupper dersom folkevalgte og representative organer skal speile befolkningen i stort, for eksempel *etnisitet, nasjonalitet, funksjonsevne, seksuell preferanse, og alder*. Vi vil peke på ett sentralt poeng i forhold til utfordringene med inkludering av sosiale grupper i det norske lokaldemokrati: Innenfor hver enkelt gruppe er det både kvinner og menn.